

**ONLAYN ARIZA TOPSHIRISH TIZIMLARI: NAZARIY ASOSLARI,
TEKNOLOGIK IMKONIYATLARI VA IJTIMOIIY AHAMIYATI**

Yuldasheva Gulbahor Ibragimovna

FarDU, dotsent

Rahimjonova Zahroxon Rahimjon qizi

FarDU, ijtimoiy ish yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada onlayn ariza topshirish tizimlarining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy jamiyatdagi o'rni chuqur tahlil qilinadi. Onlayn ariza topshirish tizimlari elektron hukumat va raqamli xizmatlar konsepsiyasi doirasida aholi va davlat o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtirish, xizmatlar sifatini oshirish hamda inson omili ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladi. Maqolada ushbu tizimlarning texnologik tuzilmasi, afzalliklari, mavjud muammolari va rivojlanish istiqbollari ilmiy manbalar asosida keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: onlayn ariza topshirish tizimlari, elektron hukumat, raqamli xizmatlar, axborot tizimlari, e-government, raqamlashtirish.

Аннотация. В данной научной статье проводится глубокий анализ формирования, этапов развития и роли систем подачи онлайн-заявок в современном обществе. Системы подачи онлайн-заявок служат для упрощения взаимодействия между населением и государством, повышения качества услуг и снижения влияния человеческого фактора в рамках концепции электронного правительства и цифровых сервисов. В статье подробно рассматриваются технологическая структура, преимущества, существующие проблемы и перспективы развития этих систем на основе научных источников.

Ключевые слова: системы подачи онлайн-заявок, электронное правительство, цифровые услуги, информационные системы, e-government, цифровизация

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tizimida tub o'zgarishlarga olib kelmoqda. Raqamlashtirish jarayoni natijasida an'anaviy qog'ozbozlikka asoslangan xizmatlar bosqichma-bosqich elektron shaklga o'tkazilmoqda. Shu jarayonda onlayn ariza topshirish tizimlari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Onlayn ariza topshirish tizimlari fuqarolarga davlat va nodavlat tashkilotlariga masofadan turib murojaat qilish imkonini yaratadi. Bu tizimlar jamiyatda ochiqlik, shaffoflik va tezkorlikni ta'minlash bilan birga,

boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlarda bunday tizimlar davlat boshqaruvining muhim innovatsion elementi sifatida baholanadi.

ASOSIY QISM

Onlayn ariza topshirish tizimlari — bu fuqarolar va tashkilotlarga internet orqali turli davlat, ta’lim, moliya yoki ish bilan bog‘liq xizmatlar uchun ariza va hujjatlarni masofadan turib topshirish imkonini beruvchi elektron platformalardir. Ushbu tizimlar zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan bo‘lib, inson omilini kamaytirish, shaffoflikni oshirish va xizmat ko‘rsatish jarayonlarini tezlashtirish maqsadida joriy etilgan. Bugungi kunda onlayn ariza topshirish tizimlari hayotning deyarli barcha sohalarida keng qo‘llanilmoqda. Jumladan, davlat xizmatlari sohasida pasport yoki ID-karta olish, ijtimoiy nafaqa va moddiy yordam so‘rash, soliq masalalari bo‘yicha murojaat yuborish, turli ruxsatnoma va litsenziyalarni olishda ushbu tizimlardan foydalaniladi. Ta’lim sohasida esa oliy ta’lim muassasalariga kirish, stipendiya va grantlar uchun ariza topshirish jarayonlari to‘liq elektron shaklga o‘tkazilgan. Shuningdek, ishga joylashish, bank va kredit xizmatlari, sug‘urta, biznesni ro‘yxatdan o‘tkazish kabi yo‘nalishlarda ham onlayn ariza tizimlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Onlayn ariza topshirish tizimlarining asosiy afzalligi shundaki, ular foydalanuvchiga vaqt va mablag‘ni tejash imkonini beradi. Fuqaro endi hujjat topshirish uchun idoralarga borib navbat kutishi shart emas, balki istalgan joydan va istalgan vaqtda internet orqali ariza yuborishi mumkin. Bundan tashqari, ariza topshirilgandan so‘ng uning holatini onlayn tarzda kuzatib borish imkoniyati mavjud bo‘lib, bu jarayonning shaffofligini ta’minlaydi. Hujjatlar elektron tarzda saqlangani sababli yo‘qolish yoki buzilish xavfi ham ancha kamayadi. Odatda onlayn ariza topshirish jarayoni bir necha bosqichdan iborat bo‘ladi. Avvalo foydalanuvchi tizimda ro‘yxatdan o‘tadi yoki shaxsiy kabinetiga kiradi. Keyin kerakli xizmat tanlanadi va shaxsiy ma’lumotlar kiritiladi. So‘ngra talab etilgan hujjatlar elektron shaklda yuklanadi va ariza yuboriladi. Ariza topshirilgach, foydalanuvchi uning ko‘rib chiqilish jarayonini tizim orqali kuzatib borishi mumkin. Ayrim hollarda elektron raqamli imzo yoki tasdiqlovchi SMS-kod talab qilinadi, bu esa xavfsizlikni yanada oshiradi.

Onlayn ariza topshirish tizimlari zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining muhim mahsuli bo‘lib, davlat boshqaruvi, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, moliya va biznes sohalarida xizmat ko‘rsatish jarayonlarini raqamlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu tizimlar foydalanuvchilarga turli xil hujjatlar va murojaatlarni internet tarmog‘i orqali elektron shaklda topshirish imkonini beradi. Natijada an‘anaviy qog‘ozbozlik jarayonlari qisqaradi, xizmat ko‘rsatish sifati oshadi hamda vaqt va moddiy resurslar tejraladi. Ilmiy nuqtayi nazardan qaralganda, onlayn ariza topshirish tizimlari elektron hukumat (e-government) konsepsiyasining ajralmas qismi hisoblanadi. Elektron hukumat tizimlarining asosiy maqsadi davlat va fuqarolar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni axborot texnologiyalari yordamida soddalashtirish, ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlashdan iborat. Tadqiqotlarga ko‘ra, elektron ariza tizimlari korrupsiya holatlarini kamaytirishga, inson omiliga bog‘liq xatolarni minimallashtirishga va ma‘lumotlar bilan ishlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Onlayn ariza topshirish tizimlari asosan ma‘lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash, saqlash va tahlil qilish funksiyalarini bajaradi. Bunday tizimlarning texnik asosini ma‘lumotlar bazalari, veb-interfeyslar, axborot xavfsizligi mexanizmlari va identifikatsiya tizimlari tashkil etadi. Foydalanuvchini aniqlash uchun login-parol, biometrik ma‘lumotlar yoki elektron raqamli imzo kabi autentifikatsiya usullari qo‘llaniladi. Bu esa yuborilgan ma‘lumotlarning ishonchliligini ta‘minlaydi. Onlayn ariza tizimlarining yana bir muhim jihati – ularning foydalanuvchi uchun qulayligi hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlarda ko‘rsatib o‘tilishicha, tizim interfeysi qanchalik sodda va tushunarli bo‘lsa, undan foydalanish darajasi shunchalik yuqori bo‘ladi. Shu sababli zamonaviy elektron ariza tizimlari intuitiv dizayn, bosqichma-bosqich ko‘rsatmalar va avtomatik tekshiruv

funksiyalariga ega bo‘lib, foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma’lumotlardagi xatolarni oldindan aniqlash imkonini beradi. Amaliy jihatdan onlayn ariza topshirish tizimlari ko‘plab sohalarda keng qo‘llanilmoqda. Ta’lim sohasida talabalarni ro‘yxatga olish, oliy ta’lim muassasalariga kirish imtihonlari uchun ariza topshirish, stipendiya va grantlarni taqsimlash jarayonlari to‘liq elektronlashtirilgan. Davlat boshqaruvida esa fuqarolarning murojaatlari, ruxsatnomalar va litsenziyalar, ijtimoiy yordam va nafaqalar uchun arizalar ushbu tizimlar orqali qabul qilinmoqda. Bank va moliya sohasida kredit olish, hisob raqamini ochish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish jarayonlari ham elektron ariza tizimlari orqali amalga oshirilmoqda.

Axborot xavfsizligi onlayn ariza topshirish tizimlarining eng muhim ilmiy va amaliy muammolaridan biridir. Chunki ushbu tizimlarda shaxsiy va maxfiy ma’lumotlar saqlanadi. Shu sababli kriptografik himoya, ma’lumotlarni shifrlash, xavfsiz serverlar va doimiy monitoring mexanizmlaridan foydalaniladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kuchli axborot xavfsizligi tizimi foydalanuvchilarning elektron xizmatlarga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

O‘zbekiston Respublikasida onlayn ariza topshirish tizimlarining joriy holati va istiqbollari. O‘zbekiston Respublikasida onlayn ariza topshirish tizimlari so‘nggi yillarda raqamli hukumat (e-government) konsepsiyasi asosida sezilarli darajada rivojlandi. Elektron davlat xizmatlarini joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu yo‘nalish “Digital Uzbekistan 2030” strategiyasi orqali qo‘llab-quvvatlanmoqda. Raqamli hukumatning maqsadi — fuqarolar va tadbirkorlar uchun davlat xizmatlarini qulay, shaffof va tezkor tarzda taqdim etishdir.

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasida onlayn ariza topshirish tizimlari so‘nggi yillarda jadal rivojlanib, davlat boshqaruvi va xizmat ko‘rsatish jarayonlarining muhim tarkibiy qismiga aylandi. Raqamli hukumatni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati, xususan “Digital Uzbekistan – 2030” strategiyasi doirasida elektron xizmatlar keng joriy etilib, fuqarolar va tadbirkorlar uchun qulay, tezkor va shaffof muhit yaratildi. My.gov.uz yagona interaktiv davlat xizmatlari portali, OneID yagona identifikatsiya tizimi hamda sohaviy elektron platformalar orqali arizalarni masofadan topshirish imkoniyati aholining davlat idoralari bilan o‘zaro aloqasini sezilarli darajada soddalashtirdi. Onlayn ariza topshirish tizimlari vaqt va resurslarni tejash, inson omilini kamaytirish, ma’lumotlar aniqligi va xavfsizligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, ushbu tizimlar davlat xizmatlarida ochiqlikni oshirib, korrupsiya holatlarining oldini olishga ham xizmat qilmoqda. Ta’lim, ijtimoiy himoya, moliya, tadbirkorlik va boshqa sohalarda elektron

arizalar orqali xizmatlar ko‘rsatishning kengayib borayotgani raqamlashtirish jarayonining ijobiy samarasini yaqqol namoyon etadi.

Kelgusida onlayn ariza topshirish tizimlarining istiqbollari yanada keng bo‘lib, davlat xizmatlarining deyarli barchasini to‘liq elektron shaklga o‘tkazish, “qog‘ozsiz hukumat” tamoyilini amalga oshirish va sun’iy intellekt asosidagi avtomatlashtirilgan qarorlar tizimini joriy etish rejalashtirilgan. Bu esa nafaqat xizmatlar sifatini oshiradi, balki fuqarolarning davlatga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Umuman olganda, O‘zbekistonda onlayn ariza topshirish tizimlarining rivoji mamlakatni raqamli jamiyat sari yetaklovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi. — Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. Elektron hukumat tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. — Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Elektron hukumat va davlat xizmatlarini raqamlashtirishga oid rasmiy materiallar.
4. Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali — my.gov.uz. Onlayn ariza topshirish tizimlari bo‘yicha ma’lumotlar.
5. United Nations. E-Government Survey. — United Nations Publications, New York.
6. Heeks, R. Implementing and Managing e-Government: An International Text. — London: SAGE Publications.